

نوروز و موسیقی

صبوحالله سیاسنگ

نوروز یا سور نوروز، سده‌ها جشن شادمانی بوده است. این که گاه کسانی بر آن چلیپا می‌کشند، از ناگزیری‌های تاریخ شمرده می‌شود. چنین رخدادها در چهار گوشه جهان آزموده شده‌اند. نباید از همه آدم‌ها چشم داشت هر آن چه یکی را خوش آید، آنان را نیز پسند افتد. اگر نمی‌خواهم مرا وادارند از خوشی یک روز در سال دست کشم، نباید بی‌هوده نیرو هدر دهم و از کسانی که آگاهانه در برابرم سنگر گرفته‌اند، خواهان برگزاری شکوهنده‌ترش گردم، زیرا با چنین خواست بی‌جا، به کین کهنم افزود.

برخی چله‌نشینان نوروز را مهر اسلام‌ستیزی می‌کوبند. این برچسب مانند دشنه زنگ‌دار از دسته تا تیغه سیاناید دارد و می‌تواند پس از هر زمستان بدتر از پار و پی‌سار رخ نماید. از سوی دیگر، در واکنش پیش‌گیرانه، کسانی آن را با میله گل سرخ مزار مولا علی (ع) در بلخ و فردایش را به جشن دهقان در سراسر افغانستان پیوند زده‌اند تا مگر این‌گونه از شاخ و پنجه گرفتن ماجراها کاسته باشند. سور نوروز باید سرشار از ترنگ، لبریز ترنم و مالا مال ترانه بوده باشد. این نمونه‌ها چه شدند و کجا رفتند؟ نیازی به پرسش نیست. سرنوشت مردمانی که گفتار را برتر از نوشتار می‌دانند، روشن است.

شیوه ناخوشایند دیگری به میان آمده است: تا سخن از نوروز می‌شود، با شهیدنمایی، بزم خوشی هموار نشده‌مان را برمی‌چینیم و با گسترش گلیم سوگ شیون سر می‌دهیم: فلان و بهمان و نوروز را نمی‌پذیرند و به ما نیز فرمان می‌دهند که نپذیرید!

تازه، نوشته‌ها و پژوهش‌ها نیز شگفتی آور شده‌اند. در سرنامه می‌نویسیم "نوروز"، سپس از پاراگراف نخست تا پایان از دشمن می‌نالیم، بی‌آن‌که به دوست پرداخته باشیم. آن‌گاه والسلام. نوروزنامه تمام!

از سازبانه‌های باستان - تا امروز - چه یادگار داریم؟ شاید نخستین سرود دسترس، آهنگ نوروزی زیرین با غزل عشق‌ری به آواز استاد یعقوب قاسمی در ۱۹۷۲ باشد:

روز نوروز ست یاران جهنده بالا می‌شود

از کرامات سخنی جان، کور بینا می‌شود

ما نه تنها واله گل‌های سرخت گشته ایم

عالمی بر گنبد سبز تو شیدا می‌شود

در ۱۹۷۷ آهنگ زیبایی با هوا و نوای غم‌انگیز به آواز نعیم پوپل و سپس چند هنرمند دیگر از رادیو و تلویزیون افغانستان پخش گردید: "لیلا! لیلا! نوروزس / خدایا دلم به سوزس / لیلا! سببا نوروز اس / خدایا! دنیا دوروزس"

زبان مویه‌های "لیلا لیلا" گرچه "نوروز نوروز" دارد، نمی‌تواند نمایان‌گر شادمانی باشد، زیرا از نگاه سوز نزدیکی می‌رساند به سوگ‌سرودی که نه بهارانه است و نه نوروزی.

پس از آن دو نمونه، عبدالوهاب مددی که سال‌ها از آوازخوانی دست کشیده بود، چکامه خلیل‌الله خلیلی را در ایران خواند: "گویند به نوروز که امسال نیاید/ در کشور خونین کفن‌ان ره نگشاید/ بلبل به چمن نغمه شادی نسراید/ ماتم‌زدگان را لب پر خنده نشاید/ خون می‌دمد از خاک شهیدان وطن وای/ ای وای وطن وای! ای وای وطن وای" ناگفته پیداست که پیام این ترانه هم شور نوروزی ندارد. او در گفت‌و شنودی ("در دری" / شماره دوم، تابستان ۱۹۹۷) چنین یادآوری کرد: آهنگ "گویند به نوروز" به خواهش رادیو دری خراسان ریکارد شده است.

در روزهای پایانی مارچ ۲۰۰۹، آهنگی به آواز وحید قاسمی با سرود ویژه نوروزی از هارون راعون در رسانه‌ها شگفت.

هله نوروز آمد، هله نوروز آمد	جشن جمشیدی ما شاد و گل افروز آمد
در روز نوزمین، زمان می‌خندد	گل گل همگی دهان دهان می‌خندد
یک لحظه اگر به خنده لب باز کنی	همراه تو نبض آسمان می‌خندد
جشن سمنک شیره مهرآیین است	در سفره تان سعادت هفت سین است
کنگینه دل را به من تشنه بیار	انگور محبت چقدر شیرین است
آیینه و شمع و شربت نوروزی	دیدار و گل افشانی و کالا دوزی
گر چشمه چشم تشنه من نشوی	در آتش آه عاشقت می‌سوزی

وحید قاسمی می‌گوید: «هله نوروز» در موسیقی معاصر و در جمع آهنگ‌های مناسبتی کشور، نخستین آهنگ نوروزی به شمار می‌رود. در جنوری ۲۰۰۹ یک هفته‌نامه مشهور کانادا، یادداشتی در باره به رسمیت شناخته شدن نوروز از سوی UNESCO نشر کرد. در متن، از چند کشوری که این جشن باستان را برگزار می‌دارند، یاد شده بود. آن‌جا نام افغانستان به چشم نمی‌خورد. با توجه به اهمیت موضوع، با هارون راعون صحبت کردم و گفتم بهتر خواهد بود آهنگ ویژه نوروزی با چنین سرآغازی سروده شود. او با نظر داشت ارزش‌های فرهنگی و تاریخی این رویداد از جشن جمشیدی، سمنک، شیره مهرآیین، هفت سین، کنگینه و واژگان نمادین روزگار پیشدادیان استفاده کرد و تصنیف فوق را سرود. آهنگ را بر اساس مقام تلنگ هراتی و ماهور موسیقی خراسانی که در گام ماژور اجرا می‌شود، تهیه کردم. در سازها از سرنا، دمبوره، دهل و چند آله دیگر که توانستند رنگ موسیقی قدیم و امروز را انعکاس دهند، کار گرفته شد.

قطعه اول که استهپایی نامیده می‌شود روی تصنیف یا ترانه ایجاد گردیده و قطعه دومی و سومی که انتره‌های آهنگ گفته می‌شوند، در قالب رباعی سروده شده‌اند. البته، جهت رعایت تساوی حقوق زن و مرد و شریک بودن هر دو در گرامی‌داشت این جشن فرخنده، «هله نوروز» را با هنگامه جان اجرا کردم. آهنگ در اواسط مارچ ۲۰۰۹ نهایی شد و ثبت آن در استدیوی ساز با همکاری شماری از هنردوستان فراهم آمد.»

نگاره‌پردازی مصراع‌ها شایان یادکرد اند: گل افروز بودن جشن جمشیدی، شگفتن زمان در روز نوزمین، خندیدن نبض آسمان، شیرین بودن انگور محبت، چیدن آیینه و شمع و شربت، پوشیدن جامه نو و کاربرد هفت باره حرف «س» در چهارپاره «در سفره تان سعادت هفت سین است».

«هله نوروز» زود گل کرد و در یوتیوب به ده‌ها هزار بیننده و شنونده رسید. ضیا رهین در همراهی با بانوی ترکی، حفیظ علی با دیوانی علی و چندین آوازخوان ایران و تاجیک هم آن را خواندند.